

A GAZDASÁGI VILÁGVÁLSÁG LELKI OKAI.

A BUDAPESTI XXII. ORSZÁGOS KATHOLIKUS NAGYGYŰLÉSEN,
1931. ÉVI OKTÓBER HÓ 12-ÉN, A SZÉKESFŐVÁROSI VIGADÓ
DÍSZTERMÉBEN ELMONDTA

Dr. GLATTFELDER GYULA

CSANÁDI PÜSPÖK.

SZEGED, 1931.

Tisztelt Katolikus Nagygyűlés!
Krisztusban Kedves Testvéreim!

Abban az apokaliptikus méretű válságban, mely milliók megélhetését teszi kétségessé s családok és nemzetek jólétét nyeli el, mindenki csak a pénz, az arany, krízisén töpreng. Pedig végzetes tévedés korunk szörnyű vergődésében csak anyagi érdekek zavarát látni vagy mechanikus erőtenyezők játékát és birkózását a társadalmi konvulzió egyetlen okául felállítani. *A dolgok mélyén*, a gazdasági érdekharcol háttérében, a nemzetek versengése mögött, szóval mindenütt ahol egy anyagi civilizáció az élet egyedül érdemleges javait sejtí, lelki problémák, *a vallási- és kegyelmi élet misztikus igazságai húzódnak meg* s szolgálnak magyarázatul a történelem egyetlen s a mai válság különleges kérdéseire.

Goethe szava, hogy a világtörténelem legnagyobb eseményei gyökerükben tulajdonképp vallási problémák, illik a mi korunk válságára is. Bankosok és tőkések valamint orrukon túl nem látó politikusok és közzgazdászok csak a tartozik és követel rovat egyensúlyára meresztik riadt tekintetüket s nem értik, hogy amikor számvetéseikben minden pontos és hiánytalan, a népek sorsa s a munka üteme soha nem tapasztalt lázállapotot mutat s a pénzhiány és pénzbőség veszedelmei ősi gazdasági aksziómákon felnőtt lelküket érthetetlen paradokszonokkal riasztják. Minden rendben volna a könyvben és íme semmi sincs rendben az életben. A közzgazdasági elméletek mechanikus kényszerrel érvényesülnek, s a milliók lelke, a családok élete, valamint a népek nemzetközi viszonylata soha oly katasztrófákkal terhes nem volt mint ma, mikor a gazdasági civilizá-

ció oly szédítő magaslatra emelkedett, amelynek lehetőségéről elődeinknek még csak sejtelmük sem volt.

Mért volt akkor — például abban ' a befektített közép-korban — több nyugalom és megelégedés mint az önimádó felvilágosodás századában? A népek akkor sokkal szegényebbek s az arany összehasonlíthatatlanul ritkább volt mint manapság s az emberek mégis megelégedetiebbek és gazdagab-
bak voltak. Erre a kérdésre a feleletet nem emberi okosság, hanem isteni igazság adja meg. Mert bármiként törekszünk is a természetet felsőbb szempontoktól megszabadítani s a mindennapi életet szűklátókörű laikus erkölcsi felfogás káprázatában profanizálni, mindenütt, tehát a gazdasági életben is, igazság és törvény marad: „Ég és föld elmúlnak, de az én ígé-
im el nem múlnak.”¹⁾

*

Az örök ige, mely mindig és mindenütt érvényesül, jogát igényli abban a korban és abban az anyagi civilizációban is, mely ma tulajdonképp földi mennyországot akar közénk varázsolni s végzete, hogy *az örök mennyországot tagadva vagy feledve, reszketve imádott földi boldogságát is elveszítse*. Ez az örök ige tételeket állított föl nemcsak hittani könyvek számára, hanem bankok, gyárak és állampénztárak láthatatlan föliratául is. Valamikor gyermekésszel nem értettük az üzleti könyvek homloklapján gyakran előforduló két szót: Isten nevében. Ma az üzletnek és Istennek kapcsolatát már sejtjük s jelentőségét ép a nagy gazdasági válság erkölcsi vonatkozásai tárják föl előttünk. Valamikor, amikor az élet problémái s a hétköznapi és örökkévalóság kapcsolatai még nem bontakoztak ki előttem oly közvetlen érthetőséggel, úgy gondolhattam, csak parenézis az Úr szava: „Keressétek előbb Isten országát és az Ő igazságát s a többi mind hozzáadatik nektek”²⁾ ma az igazi emberértékek és szükségletek tapasztaltabb meglátásával érzem,

¹⁾ Máté XXIV. 85.

²⁾ Máté VI. 33.

tudom és vallom, hogy *e nagy dogmatikai igazság: Isten országa mindenek előtt való, a mi szörnyű nagy vergődésünkben is a kibontakozás alapföltétele.*

Az emberek mindenből, de főleg aranyból, isteneket formáltak maguknak s azokat körül táncolták mint a zsidók vándorlásukban az aranyborjút, mialatt vezérük a szent hegyen jár a lélek és élet törvényeit földre hozni. Ma az aranyborjú imádásának formájában az egész gazdasági világ a pusztában vándorló zsidók mentalitását tette magáévá. *Az aranyból, ebből a képzelt értékmérőből, bálvány lett, melynek igézete alól egyesek és társadalmak nem tudnak szabadulni.* Az Isten akarata pedig, minden emberi törekvés állócsillaga, feledésbe ment vagy pedig ünnepi áhitat halvány emlékeként él csak egyesek keblében. Már pedig a dolgok eredetüket büntetlenül meg nem tagadhatják s az ember sem szakadhat el földi élete során attól a forrástól s attól az alkotó erőttől, melytől létét és boldogulása minden eszközét nyerte. Ez az alkotó hatalom az embert azzal a szóval hitta a világra: „Töltsétek be a földet és hajtátok azt birodalmatok alá és uralkodjatok mindeneken.”¹⁾ Isten gondolata tehát, hogy a föld nemcsak szépségeivel lelkünk gyönyörködtetésére, hanem javaival is életünk és méltóságunk biztosítására mindnyájunké.

Mindenkinek joga van a föld javaihoz. És akinek Isten életet adott s akit az Ő képével gazdagított, annak hübérvétele is juttatott, hogy a széles földkerekségen általa megterített és ha nem is dúsan, de tisztességesen megrakott asztalhoz leüljön. Ezt a jogot meghíúsítani, ettől az Isten adta kiváltságtól embert megfosztani senkinek sem szabad. *Isten végzése ellen lázad föl s az Ő képét csúfolja meg minden rendszer, mely szent rendelkezését földi önkény vagy önzés gondolataival megdönteni kívánja.* S az aranyborjú imádói ezt az égbekiáltó bünt követik el. Ők a föld terményét nem engedik minden arra rászoruló élet szükségleteire fordítani, hanem minden

¹⁾ Gen. I. 28.

erkölcsi tekintet fölött álló bálvánnyá alakítván át a vagyont, *az eszközből célt formálnak* s ezzel tulajdonkép a teremtő Isten akarata ellen törnek, földi vonatkozásban pedig embertestvéreik életét áldozzák föl egy moloch oltárán, melynek csak stílszerű szimbóluma az élettelen, hideg arany.

Az Atya szándékának megghiúsítása nem lehet családi nagyság forrása. A teremtő Isten rendjének felforgatása nem lehet a világ megalégedése és áldása. Nem véletlen műve, hogy a bankkönyvek főlapjáról eltűnt Isten neve, sem az, hogy a gazdasági kiskirályok félve kerülnek az istenháza tájékát s legföljebb csak divatos külsőségként ápolják a vallásos hagyományokat. Isten mindenütt jelentkező számonkérésének tudata s az etikai tekinteteknek a konjunkturális szempontok feletti érvényessége sokkal nagyobb gátlás és sokkal feszélyezőbb üzletrontás, mintsem hogy azt a wertheimszekrények oligarchái elviselni hajlandók lennének. De szórói-szóra ugyanígy jár el az a szocialista mozgalom, mely a munkásérdeket kizárólag pénzben kifejezett munkabér formájában látja és propagálja s ezzel annak etikai tartalmát elsikkasztja és a világtörténelem legnagyobb problémáját kufárlélekkel kompromittálja. *A tőkés, ki lelkét a bank páncélszekrényében tartja s az agitátor, ki a proletár tömeget nem Isten adta ember méltóságának igénylésével kívánja fölemelni, hanem a szám és pénz mechanikájával szorgasorban tartani, egykép rombolói Isten boldogító világtervének s terjesztői a világ-nyomornak.* S mindaddig mig ezek a földi hatalmasságok, melyek kezükben tartják milliók boldogságának és nyomorúságának kulcsát, el nem ismerik, hogy nem ők a világ urai, hanem fölöttük is van egy úr, kinek mindannyian számolni tartoznak, egyensúly és igazság csak hiu ábránd, melyet bármikor szappanbuborékként elpattanthat egy milliárdos acélkirály vagy önhitt párttitkár érdeke vagy szeszélye.

Az embernek az a természete, hogy kell valamit imádnia. Vagy leborul Teremtő Atyja felsége és jósága előtt s akkor az Ő akaratától teszi függővé földi boldogsága rendjét, vagy pedig isten alkotásait — legjobban esetben önmagát — imádják s akkor

bekövetkezik a szakadás a természetes és természetfölötti érdekek között s az imádott természet zsarnokká válik. „Egy a szükséges”¹⁾ mondja az Úr abban a bájos betániai jelenetben ahol Márta sűrög-forog Mária pedig az Úr szavainak gyönyörűségébe merülve tanít minden ékes szó nélkül, hogy minden emberi szorgalom és erőkifejtés fölött áll az Isten szolgálata. Ez az „egy szükséges”, mely e világ erőinek torlódásában és érdekharcában rendet teremt, az alkotó Isten és az 0 egyszerű fiának tekintélye, ez *Krisztus királyságának gondolata*. Akik a mélységekbe tekinteni nem képesek, Krisztus Király ünnepében csak valami lágy misztikumot sejtnek. De az élet nagy összefüggéseinek ismerője látja, hogy ennek a dogmatikus igazságnak ép a mi széteső és vesztébe induló korunk tartó oszlopaként van jelentősége, amint azt az ünnep liturgiája is énekli a világ Urának zsoltáros szaván: „Én pedig királlyá rendeltettem Siónon és a parancsot hirdetem”²⁾ s a zaklatott emberiség kórusának fohászkodásán: „Mért agyarkodnak a pogányok s gondolnak a népek hiúságot” s az igazság diadalát érző figyelmeztetésben hogy „A mennyekben lakó kineveti őket és az Úr kigúnyolja őket, azért fogadjátok el a fegyelmet nehogy valamikor elveszettek az igaz útról.”

Visszahelyezni Krisztust a népek fölött öröklött uralmába, de mindenek előtt újból beigatni Őt saját lelkünk trónjára, ez az idő követelménye, ez a lelkiség elmellőzése miatt elfajult gazdasági válság leszerelésének első feltétele. *Minden töprengés és karuzslás hiabavaló lesz míg a dogmát, hogy Krisztus úr mindenütt, a kunyhóban és palotában, a templomban és műhelyben, az iskolában és bankban, s hogy Őbenne kell egymásra találni a szegénynek és gazdagnak, gyengének és erősnek, urnák és szolgának, el nem fogadja mindenki.* Amíg ennek az igazságnak nem hódol a világ, addig lehet termelés, de nem lesz igazságos elosztás, elképzelhető gyarapodás, de nem lesz ki diktáljon méltányosságot, főlhalmozódhatnak félel-

¹⁾ Luk. X. 42.

²⁾ II. zs. 6. stb.

mes tömegekben, a föld kincsei, de csak mint az önboldogítás eszközei, melyek miatt aki birja retteg s aki nélküli kétségbe-esik. Áldásnak forrása ember kezében Isten ajándéka csak Isten gondolata szerint lehet, s azért amint a gazdasági válság legióbb oka Isten örök igazságainak lekicsinylése ugy orvossága is csak Isten jogának újabb kodifikációja.

*

A *dogma az erkölcs alapja* s a gazdasági válság etikai következményei is csak Isten abszolút uralma elismerésének nyomán orvosolhatók. Mert mi teszi a gazdasági világválságot oly szönyűséges teherré és átokká s annyi bűn forrásává? Mi a magyarázata, hogy mindenben tulprodukción van s mégis az emberek milliói éheznek, rongyosak és fáznak? Mért nem képes megérteni egymást tőke és munka, s mért úr a lelkek fölött a testvériség jelszavának már unalomig hangoztatása dacára a gyűlölet szelleme? Miért van az, hogy soha annyi szervezet nem működött az emberbarátság szolgálatában mint ma és soha mélyebb szakadék nem tárongott a társadalmi rétegek között mint napjainkban? Szolidaritás hiánya! Megdöbentő, hogy erről szó lehet oly korban, mely az emberi kollektívizmus rohamos kifejlődésének jegyében áll. De nem lehet szolidaritás, *nem lehet testvéri egység ott, ahol a szerencse fiai ép ugy mint az élet nyomorultjai csak önmagukat látják s önző fukarsággal csak saját érdeküket szolgálják*, de Istent Úrnak vagy ami ebben a vonatkozásban még fontosabb, atyának, elismerni egyik sem hajlandó.

A *testvériség üres szó, ha akik ajkukon hordozzák nem ismernek atyát*. A humanizmus elmosódó ábránd ha nem lelünkéből sugárzó isten-eszmény jelentkezik benne. Nem ábrándok hajszolása, sem paragrafusok alkalmazása az Isten adta boldogító élettörvény, hanem az evangéliumi erkölcs magna chartája: Szeresd Istent mindenek felett, *felebarátodat pedig mint tenmagadat*. Csak ha ez a törvény ki fogja szorítani azt a másik törvényt, mely ma lenyűgözve tartja a világot s melynek az a parancsa: szeresd önmagadat mindenek felett, remél-

hető oly közfelfogás elterjedése, mely az emberséges együttélés s abból kisarjadó emelkedett erkölcs ihlete. Erre a szocializmus sohasem lesz képes, mert bömböli ugyan a társadalmi szolidaritás ígét, de azt ami ennek reális föltétele, a földet családai szentéllé varázsló mennyei Atya fogalmát, rövidlátó, buta istentagadással rombolja. S ugyanezt teszik az aranyborjú imádói. Ezeknek aranyuk és borjuk is van de atyjuk nincs, s ezért a testvériségről is csak szavalnak, de azt gyakorolni nem képesek. Hiányzik a szervük az anyagfölötti meglátásra, mert elsorvadt vallásos meggyőződésük, s mivel Isten lelkének mélységeiből nem merítik az önzetlenség olaját, tulajdonkép érdekek szolgálatába állítják életük minden karitativ megnyilvánulását. Fenséges szó hangzott el ép ezekben a napokban arról a szent helyről, ahol a kereszténység szive dobog s az emberiség legnagyobb erkölcsi érdeke fölött örködnék. A *szereetet keresztshadjáratára* szólítja fel a világot a népek atyja, a pápa, s szinte prófétai ihlettel mutat rá azokra a veszedelmekre, melyeket az Istentől elfordult életszemlélet magában rejt s azon kötelmekre, melyek az Istenhez tartozás magasztos érzetéből folynak. Szívlelje meg mindenki az atyai intelmeket s eszméljen rá, hogy a keresztény társadalom elvesztette a jogot e büszke jelzöt használni, ha megfelelkezik — a mammon imádóinak s a szegénység haszonélvezőinek példájára — azokról az erkölcsi szempontokról, melyek tiltják, hogy embertársunkban csak gépet vagy üzleti eszközt lássunk, hanem parancsolólag követelik, hogy a keresztény erkölcsnek necsak szava legyen ajkunkon, hanem segítő készsége éljen lelkünkben. A keresztény civilizáció elveszti minden tekintélyét s *Európa kiváltságos helyzetéből és vezetőségéből ki fog esni* s teméntelen kincse birtokában, lelki öröksége elpazarlása címén, világcsúfja lesz. ha a tömegnyomort vallásos fölemelkedésben s az evangéliumnak nemcsak prédikálásával, hanem segítő ereje bebizonyításával nem tudja megszüntetni.

De Krisztusban Testvéreim, az istenhez tartozásnak nemcsak dogmatikus kifejezése és erkölcsi szabálya van, hanem *jogi fogalmazása* is, mely törvényes hatállyal szabja meg egymással szemben kötelmeinket. Ma a *munkanélküliek* beláthatatlan tömege s a megélhetés legelemibb föltételeinek hiányában jelentkező bizonytalanság valósággal a *gazdasági és társadalmi gépezet megállásának* katasztrófájával fenyeget. Ezt az óriási bajt alamizsnával és az *irgalmasság cselekedeteivel megszüntetni nem lehet*. Sőt még az az egyetlen csodaszó sem segít, hogy takarékoskodjunk, mert bizonyos fokon túl nem lehet takarékoskodni s *túlhajtott takarékoság mélyebb gazdasági bajnak s nagyobb társadalmi nyomornak oka mint a költekezés*. Itt csak a tévesen magyarázott *jogi fogalmak revíziója nyújt menedéket*. „Az ember munkára születik, mondja az írás, mint a madár röpülésre.”¹⁾ S ha ennek a született jognak gyakorlására pillanatnyi gazdasági berendezkedésünk nem nyújt lehetőséget, akkor ennek a rendnek gyökereiben van valami hiba, s ezt a hibát kiküszöbölni nem nyomorgó tömegek forradalmának, sem érdekein túlemelkedni nem tudó tőke korlátoltságának dolga, hanem a megtagadott s visszaállítandó isteni törvények feladata.

A nagy válság tulajdonképeni oka a *magántulajdon fogalmának és törvényes korlátainak Isten szándékától eltávolodott, keresztény telén felfogása*. A római jog pogány lelke ütközik ki az újkor liberális vagyoni jogi felfogásán. Ez a jog a birtoklás terén nem ismerte az isteni eredetet. A kizárólag naturalisztikusan gondolkozó római jogász szerint a tulajdonjog *facultas re utendi et abutiendi*. Ahány tulajdonos annyi abszolút úr, aki azt teheti vagyonával, ami neki tetszik s arról senkinek sem felel. Ezt az oligarchikus felfogást az isteni kinyilatkoztatás nem ismeri. A világban az Istent központnak és minden javak adójának valló *természetfölötti életszemlélet azt hiszi és azt imádkozza, hogy földi javaink Istentől reánk bízott letétemények*, melyekkel élhetünk, de nem úgy, hogy a hozzánk hasonlóan

¹⁾Jób. V. 7.

istenképét hordozó embertestvéreink jogos igényeire tekintettel ne legyünk s azok megélhetési követelményei elől emberalkotta paragrafusra sztoikus fölényel hivatkozva elzárkózzunk.

A földet Isten *minden ember megélhetésének* biztositékaul adta s azért a magántulajdon, bármennyire szent és Isten akaratában gyökerező, nem lehet oly korlátlan úr, hogy miatta embermilliók halálra ítéltessenek. A vagyonnak tehát kötelessége az egész nemzet s az egész emberiség megélhetése föltételeit nyújtani s ha ezt sértetlen szabadsága birtokában automatikusan meg nem valósítja, annak a szervezett hatalomnak, mely Isten nevében és szent megbízásából viseli a kardot és szolgáltató igazságot, *intézményesen kell a megélhetés lehetőségét minden társadalmi osztály számára biztosítani.* Ennek az elemi igazságnak érvényesülését úgy látszik lehetetlenné teszi az a kapitalizsziikus rend, mely nem azért rossz mivel az embert haladásra és továbbépítésre serkenti, hanem azért mivel mai megjelenési formájában az ember legfőbb törekvésének céljául nem az Isten akaratát, hanem *a tőke önérdekét* teszi. Minden hamis istenimádás katasztrófára visz, s az aranyborjúnak a sinai hegy lábánál bemutatott pogány áldozatok nemcsak ott vezettek felfordulásra, hanem a vagyonnak mint öncélnak — plutokrata és proletár vonatkozásban egyaránt — föllállítása az Isten által akart emberi rendnek, tehát boldogulásnak és megértésnek is, felbontása s ezt túrni nem szabad.

Ma az arany újból bálvány, s *a pénz nemcsak személyiséget nyert, hanem az öncélúság isteni attribútumát öltötte magára,* s mivel ezáltal erkölcsi viszonylatokat szabályzó hatáskört mechanikus tényező számára foglalt le, elkerülhetlenné tette az összeütközést a téves szerephez juttatott vagyon s a jogos emberi érdekek közt. Vallásos koroknak is voltak gazdasági válságaik, de azokat a lelkiség fölénye eloszlatta. Az őskereszténység, mely egészen a kegyelmi élet bűvkörében élte ki magát, a szeretet parancsát a gazdasági ellentétek hősi kiegyenlítésének formájában valósította meg. De amikor az európai keresztény társadalom teljesen differenciált alakjában

élte életét a középkorban, a tőke-vagyon nyers érvényesülésének és megmerevedésének elejét véite a kamatszédési tilalom, mely az emberi szolidaritás legmagasztosabb példája, de egyúttal a gazdasági egyensúly lehatályosabb biztosító szelepe is volt. Ha a csereforgalomról a pénz- majd hitelforgalomra való áttérés ezt a középkori gazdasági rendszert kizárja is a lehetséges kombinációk sorából, mégis az istenalkotta törvényes rend föltétlen követelménye, hogy a *holttőke élettelen kamathozama ne emelkedhessek korlátlanul az egekig s legalább is kényszeríthető legyen, hogy munkaalkalmat és megélhetést biztosító gazdasági tevékenységnek váljon éltető forgásává.*

A keresztény jogfelfogás kizárja a vagyon és *magántulajdon shylocki abszolút függetlenségének gondolatát.* XI. Pius pápa Quadregesimo anno körlevelében a tulajdonjog ünnepélyes elismerése dacára nyomatékosan hangsúlyozza, hogy annak nemcsak magán- hanem közjellege, az egyén boldogulása mellett az egész emberiség igényeit szem előtt tartó természete van. E pápai szó szentesítése annak az ősi keresztény felfogásnak, hogy a vagyon nem öncél, hanem hozzá köteleések fűződnek. Nem kívánok arra az elméleti vitára kitérni, mely a theologusok táborát kettéosztja azon kérdés körül, szorosan jogi vagy szeréietbeli kötelessége-e a vagyonnak másan segíteni, mert a lényeg, hogy kötelesség terheli; s mint az egyháznak most már ünnepélyes pápai dokumentumban is leszögezett felfogását kell mindenki emlékezetébe idézni, hogy a birtoklás jogcímét túlhajtó önzés individuális kapitalista részről s a földi szempontokat egyedül hajszoló hedonizmus szocialista és kommunista részről a társadalmi együttlétet veszélyezteti, azért igazságosan csak *a tulajdon vallásos, altruista felfogása* mellett lehet az egyén és az egész emberiség boldogságát szolgálni.

A magántulajdon ez emelkedett szellemű jogi koncepciója követeli, hogy *egyések és népek boldogulását függetleníteni kell önmaguk érdekét minden fölé helyező játékosok szeszélyétől* Megdöböntő gyengesége a mai polgári rendnek, hogy nem volt ereje és eszköze a felebarát kizsákmányolását

célzó spekuláció megakadályozására s bűnös hasznainak lefoglalására. Hogy Newyorkban vagy Londonban vagy akár Budapestén néhány hazardőr összeesküvést szöghessen a mitsem sejtő társadalom kifosztására s vakmerő kockázattal, melynek esélyei csak rájuk nézve kedvezők, családokat, intézményeket és széles társadalmi rétegeket romlásba döntsenek, s hogy ennek a közönséges zsebelésnek a civilizált államok védelmet és jogsegélyt nyújtanak, az a magántulajdon szent elvének oly arcucsapása, melynek ha büntetlen folytatását a kapitalista rend nemcsak tűri, hanem követeli, ön maga halálosítéletét írta alá.

Korszakalkotó követelménye a Szent Atyának s egyúttal a mai válság legnagyobb veszedelmének elhárítása oly törvényes rendelkezés, mely a proletár tömegeket a teljes nincstelenség kétségbeejtő érzetétől megszabadítja s lehetőleg *minden család számára valamely magántulajdont* biztosítván a társadalom mostoha gyermekeit bekapcsolja azon polgári rendbe, melynek fenmaradását és boldogulását, de egyúttal keretei kitágítását minden jóézésű ember áhítja. A Szent Atyával együtt bizonyára egyetlen komoly tényező nem gondol utópisztikus vagy meg-gondolatlan intézkedésekre, hanem oly törvényes rendelkezésre, mely *a vagyon áldozataiból s a szegénység munkakészségéből* építi fel az emberhez méltó boldog családi otthont s biztosítja milliók jobb megélhetését és testvéri egyetértését.

A társadalmi láz, mely ma különösen kóros képletet mutat, óvatosságra int a jó keresésében, mert e téren is minden meg-gondolatlanság és egyoldalúság ép úgy mint kompromittált irány-zatokkal való kacérkodás kegyetlenül megbosszulja magát. Nem volna méltó a katolikus nagygyűlés tekintélyéhez, e helyen, hol komoly elveket állítanak fel, dilettáns ötletekkel polémiába bocsátkozni. De miután megértük már, hogy szent dolgokkal játékot űző előkelőségek szeszélyeiért keservesen fizettünk, s annak lehetősége is feniorog, hogy hazardőrök mögött hamis-kártyások leselkednek, ünnepélyesen fel kell emelni tiltakozó szavunkat, hogy bárki játékos kedvében *hangulatot merjen kelteni akár az ázsiai bolsevista despotizmus mellett, akár*

annak állítólagos sikereivel ijesztgetve, nagyúri könnyedséggel *egyes társadalmi osztályok vagy erkölcsi érdekek feláldozásával* próbálja a veszedelmet csökkenteni. A jobb megélhetésért és a tömegnyomor megszüntetéseért *minden vagyonnak* különbség nélkül kell helytállni s e köteletség teljesítésénél *senki számára sem igénylünk kiváltságot, de nem is adunk senkinek*. De azt igenis hangoztatjuk, hogy ha a bajok kiküszöbölésére s nevezetesen a szegények megsegítésére minden jogos intézkedést szeretettel várunk, a szegénység egyéni gyümölcsöztetésére senki fiának alkalmat nem juttatunk.

A *holtkéznek* pedig lehetnek fogyatkozásai, de azért még mindig bátran *kiállja a versenyt a köz szolgálata terén* bármely fürge bankkézzel, s ha azt kell igazolni, melyik vagyong kategória valósította meg jobban az isteni parancsot: Szeresd felebarátodat mint tenmagadat s melyik szárított fel több könyvet, terjesztett több kultúrát, segített talpra több elesettet, bátran följánlja az összehasonlítást, sőt készségesen vállalja a szabályt, hogy minden vagyon az egyházi vagyonnak akár tényleg teljesített akár jogilag kötelezett közszolgáltatásai arányában álljon a nemzet és az emberiség szolgálatára.

De azt a gondolatot nem fogjuk mint mentőötletet a közfelfogásba becsempésztetni, hogy egy osztályt vagy intézményt ki kell fosztani, mert hogy egy gróf úr úgy véli: *Mi szükségük van a papoknak vagyonra?* Nem engedjük pedig ezt a felfogást elterjedni többek között azért sem, mert akkor csakhamar úrrá lehet a közvéleményen az a gondolat, mi szüksége van a gróf urnák az autóparkra vagy luxustárgyaira vagy tantiemejre s ép ez a felfogás az igazság és egyenlő elbánás helyett a nagy világválság oka. De az ellen is határozottan óvást kell emelni, hogy a „papokat” fizesse a paraszt, mikor azokról s mindazokról az intézményekről, melyeket e szó takar, kegyes alapítók egyszersmindenkorra gondoskodtak s a nagylelkűen fizetésre invitált néprétegeket mentesítették.

Nem, a világveszedelmet s a társadalmi és gazdasági összeomlást nem félrendsabályok, a dolgok felszínén mozgó kuruzsló kísérletek fogják elhárítani, hanem *csak lelki átalakulás*. Emelkedett tiszta életfelfogás az *egyéni, családi és országos viszonylatokban*, az önérdeteket legyőző s ellentéteket áthidaló méltányosság, Isten törvényeinek nemcsak tudata, hanem odaadó áldozattal gyakorlata fogja a világot megmenteni. Az emberiségnek, kicsinyeknek és nagyoknak egyaránt, rá kell eszmélni, hogy egy úr van, kinek parancsszava a templomban s az életben egyaránt örök érvényű. Ha Őrá hallgatunk élni fogunk. Ha túltesszük magunkat rajta s nem engedjük, hogy az Ő országa hozzánk jöjjön, nemcsak Őt, de a földi országot is elveszítjük.

A Krisztus Király fölséges alakja emelkedik föl a láthatáron a viharok közt vergődő emberiség szeméi előtt. Amikor szelíden ragyogott fölöttünk az 0 napja, nem akartunk Róla s az Ő mindenütt érvényes jogáról tudomást venni, hanem átengedtük magunkat a földi dolgok káprázatának s ezért most lakolunk. *Eszméljünk föl legalább most a látogatás napján* s fogjuk meg azt a mentő kezet, mely int a viharnak s az elcsendesedik, nyúl az elmerülő tanítvány után s az megmenekül, és e komoly órában szól hozzánk is helytartója ajka által s szívünk szent sugalmain keresztül — ha meghalljuk szavát és megszívleljük, egy tévelygő és tékozló kor ígézte alól szintén megmenekülhetünk és újult élet reményét fogjuk hordozni.

Értsük meg, bárhova fordulunk, akármivel kísérletezünk, bármiként törekszünk is az élet és boldogság feltételeit ujonan formálni, az előttünk volt évezredek minden erkölcsi sikerein s a reánk meredő bizonytalan jövő komor sötétségén is átszűrődő égi látomány néma ajka a történelmi események végzetes szaván hirdeti, s higgyük el neki nem remegő szívvel de újult étellel, hogy *nincs másban senkiben üdvösség s nem adatott a modern emberiségnek sem bajából más menedék mint Jézus Krisztus és az Ő szent evangéliuma*.